

Mekongprojektet

Medan Mekongdeltat är ett ord som vi till övermått fått höra i krigsrapporterna från Vietnam, är det få som vet vad Mekong egentligen är och kunde vara. I själva verket är Mekong en av världens tio största floder, mer än 4 600 km lång och rikt vattenförande. En av FN år 1957 tillsatt kommission har undersökt möjligheterna att utnyttja flodens vatten som transportled, för konstbevattning och för produktion av elkraft. Planer föreligger nu, men inga länder vill satsa pengar på projekt som i krigstid är riskabla. Under fredliga förhållanden skulle dessa projekt bli en källa till välfärd för hela Sydöstasien, framhåller jur kand Bertil Häggman i sin artikel. Sverige har hittills visat föga intresse, säger han. Men detta kunde vara en satsning där vi borde vara med.

Den 4 600 km långa Mekongfloden rinner upp i Sydkinas bergstrakter, är en kortare sträcka gränsflod mellan Laos och Burma och ännu ett stycke längre söderut mellan Thailand och Laos och rinner efter att ha genomkorsat Kambodja ut i Syd kinesiska sjön, sedan den bildat ett imponerande delta söder om Saigon. Floden, som tillhör världens tio största, har i århundraden förblivit outnyttjad, trots att den i flera hänseenden har en enorm kapacitet: sjöfart, elektricitetsproduktion, konstbevattning är kanske de viktigaste områdena.

Det var först 1957, då FN:s kommission för Asien och Fjärran Östern (ECAFE) vid sin trettonde session i Bangkok rekommenderade inrättandet av en »Committee for Co-ordination of Investigation of the Lower Mekong Basin», som det något invecklade namnet lyder. Kommittén kallas i dagligt tal för Mekongkommittén och har liksom ECAFE sitt säte i Thailands huvudstad Bangkok. Den har fyra huvudmedlemmar: Kambodja, Laos, Sydvietnam och Thailand och omkring hälften av medarbetarna i kommitténs sekretariat kommer från medlemsländerna. Resten står FN för.

När projektet började planeras 1957 kunde man konstatera att mindre än tre procent av den odlade jorden i Syöstasien var konstbevattnad, trots att stora områden kunde bevattnas med hjälp av flodens vatten. Trots att de fyra kommittéländerna ropade efter industrier utnyttjades inte Mekong för att erhålla elektrisk kraft till dessa. Föga eller intet gjordes för att förhindra de årligt återkommande översvämningskatastroferna, och floden, som

till stora delar är segelbar, användes inte heller i någon större utsträckning för sjöfart.

Ett fullständigt utnyttjande av de väldiga resurserna skulle emellertid kräva stora ekonomiska satsningar. I dag beräknas projektet totalt kosta mellan 125 och 250 miljarder kronor. Över 70 olika delprojekt, större och mindre, ingår i kommitténs planering, men endast ett fåtal har kunnat realiseras under de gångna tretton åren. En tredjedel av de hittills satsade pengarna kommer från de fyra medlemsländerna, återstoden från 25 länder över hela världen, FN-organ och privata organisationer, bl a Ford och Rockefellerstiftelserna.

De stora projekten

Kommittén arbetar nu med femårsplaner och den löpande planen omfattar åren 1968-1972. För tillfället arbetar man på tre dammprojekt i själva floden.

Pa Mong i Laos ligger på gränsen mellan Laos och Thailand, trettio kilometer från den laotiska huvudstaden Vientiane. Man hoppades att anläggningen skulle kunna förse Laos och det fattiga nordöstra Thailand med konstbevattning för två miljoner hektar odlad jord och producera 19 miljarder kilowattimmar om året. Vidare kommer anläggningen också att bidra till förhindrande av översvämningar och genom reglering kommer den att möjliggöra segling på floden längre söderut. Tyvärr har emellertid konstruktionen av dammen inte kunnat igångsättas på grund av att Världsbanken vägrat att finansiera den

under motivering att projektet är allt för riskfyllt med tanke på det pågående inbördeskriget i Laos. Fullt utbyggd är dammen kostnadsberäknad till 400 miljoner kronor.

Sambor i Kambodja är ett projekt som i färdigt skick skall ha en kapacitet på 800 000 kilowatt årligen. I samkörning med Pa Mong hoppas man kunna fördubbla kapaciteten. Därigenom skapas förutsättningar för ökad industriell tillväxt i området. Under 1967 gjordes en undersökning beträffande möjligheterna att i samband med Samborprojektet anlägga en aluminiumindustri baserad på importerat råmaterial. Utsikterna visade sig vara mycket goda, särskilt med tanke på de låga produktionskostnaderna för elektrisk kraft från Sambordammen.

Tonle Sap i Kambodja är en damm som man hoppas skall möjliggöra konstbevattning av en miljon hektar åkerjord på Plaine des Jorues, som till en femtedel ligger i Kambodja och till fyra femtedelar i Syd-vietnam. Ytterligare tio dammprojekt hoppas man kunna avsluta före 1970-talets utgång.

De hittills enda färdigställda dammarna ligger i nordöstra Thailand, Nam Pong och Nam Pungdammarna. Dessa hoppas man i framtiden kunna förbinda med den pågående dammkonstruktionen vid Nam Ngum, 70 kilometer norr om Laos huvudstad Vientiane.

Omkring 1 000 arbetare, tekniker och ingenjörer från Laos, Kanada, Japan och Thailand var vid innevarande års början sysselsatta med arbetet vid Nam Ngum,

som skall förse Vientianeslätten och nordöstra Thailand med konstbevattning och leverera ansevärliga mängder elektricitet till bägge länderna. Projektet stöds av nio nationer och kostnadsberäkningarna ligger på 165 miljoner kronor. När dammen är färdigbyggd, man hoppas 1972, kommer laotiska regeringen att ha till sitt förfogande en hydroelektrisk station som kan leverera elkraft för hem, skolor, sjukhus och industrier i Vientianeområdet och utrymme för export av elkraft till Thailand, men också en vattenreservoir med utrymme för 8 miljoner kubikmeter vatten och möjligheter till konstbevattning av stora områden.

Prek Thnotprojektet i Kambodja kommer vid sitt avslutande 1970 att omfatta en kraftstation och en konstbevattningssdam för 70 000 hektar i området väster om Kambodjas huvudstad Phnom Penh. Redan på slutet av 1950-talet började japanska, israeliska och australiensiska team arbeta på undersökningar av området. Totalt räknar man med att hela anläggningen kommer att kosta 150 miljoner kronor.

Mekong och kriget

Under 1969 har emellertid flera svårigheter gjort sig påmind för Mekongprojektet. Sydostasien är ett av världens oroliga områden. Krig pågår i tre av Mekongkommitténs medlemsländer, Kambodja, Laos och Sydvietnam, och det sistnämnda landet tvingas att årligen satsa närmare 80 procent av sin budget på militärutgifter. I Thailand förekommer omfattande kommunistisk guerillaaktivitet.

Nam Ngumdammen i Laos har flera gånger utsatts för kommandoraider från kommunistguerillan, Pathet Lao, och nordvietnamesiska förband. Radio Pathet Lao angrep i ett radioprogram den 24 augusti 1969 dammprojektet och fördömde det som ett främmande »guldgrävarföretag» och uppmanade till ansträngningar att få hela projektet nerlagt. Raiderna mot dammen har framtvingat förflyttning av ett stort antal japanska arbetare och deras familjer från dammens närhet.

Nere i Mekongdeltat i Sydvietnam planerar kommittén en 45 meter hög bro över flodens huvudfåra vid My Thuan, väster om deltats största stad My Tho. Regeringen i Saigon har flera gånger värdjat till de bidragande nationerna att satsa de ytterligare 25 miljoner kronor av sammanlagt 100 miljoner kronor, som fattas för att byggnationen skall kunna påbörjas. Brobygget har nu uppehållits i tre år på grund av bristande kapital, och några bidragsgivare har ännu inte kunnat erhållas för de återstående 25 miljonerna, då projektet betraktas som alltför riskfyllt.

Mekong och FN

Fram till november 1969 var amerikanen dr Hart Schaaf chef för Mekongkommitténs sekretariat. Han har arbetat inom FN sedan det grundades 1945 och var en av världsorganisationens främsta planerings-specialister. I en avskedsintervju för tidningen Bangkok Post sade Schaaf att han trodde att om 200 år skulle man fortfarande bygga dammar längs Mekongfloden och dess bifloder, så stort och omfattande

var projektet. Årsmedelinkomsten, sade Schaaf, är för Sydöstasiens 50 miljoner invånare omkring 100 amerikanska dollars och syftet med projektet är helt enkelt att ändra på detta, att skapa välstånd för området. Mekong är förmodligen en av de största kraftreservoarerna i världen. Som exempel nämnde han skördarna i området. För tillfället ger jorden bara en skörd om året. Med ökad konstbevattning, gödningsmedel, moderna jordbruksmetoder och rissorter kan man ändra på detta. Jordbrukarna skall inte behöva vara sysslösa långa perioder om året.

Schaafs efterträdare heter William Van der Oord, holländare och FN-man. De fyra medlemsländerna har emellertid ställt sig avvisande till valet och man har låtit förstå att man helst skulle se en asiat på posten, som stannade kvar till projektets avslutning. Projektet står nu inför en kritisk period. Planeringsarbetet är så långt framskridet att konstruktionen av huvudprojekten kan börja. Å ena sidan hotas arbetet av en negativt inställd kommunistguerilla i tre av medlemsländerna och ett fientligt Nordvietnam, som ser projektet som ett hot mot folkens stöd åt kommunismen. Å andra sidan tvekar de kapitalstarka länderna i väst att satsa fullt ut på projektet under motivering att kriget gör investeringar riskfyllda.

Skandinaviska bidrag

Den skandinaviska satsningen på Mekong har inte varit överväldigande. 1968 års rapport, som lades fram av kommittén i

januari 1969, redovisar följande bidrag från de nordiska länderna:

Finland och Norge har bidragit med vardera 50 000 kronor för undersökningar, Sverige med 100 000 kronor. Danmark ger betydligt mer, över 4 miljoner kronor, varav huvuddelen går till konstruktionsarbeten. Av den stora danska satsningen går omkring en miljon kronor till Nam Ngumdammens utbyggnad. Den kvarts miljon, som de skandinaviska länderna satsat på undersökningar, användes 1964-65 för en utredning av möjligheterna att starta en pappersmasseindustri i området. Resultatet visade att förutsättningarna inte var särskilt goda, då det fattades råmateriel i området, men man rekommenderade dock upprättandet av en medelstor industri i Phnom Penhområdet i Kambodja och vid Ubon i Thailand. Mekongkommittén har fortsatt arbetet och undersöker nu möjligheterna att använda gummiträ vid framställning av papper och pappersmassa.

De främsta bidragsgivarna är världens ledande ickekommunistiska industrinationer. Förenta Staterna har lämnat de största bidragen, hittills sammanlagt 185 miljoner kronor, framför allt bestående av lån bundna till leveranser från det långivande landet. Ungefär hälften av ovan nämnda belopp har givits av vardera Västtyskland och Japan. Thailand har satsat 167,5 miljoner kronor medan Kambodja, Laos och Sydvietnam givit betydligt mindre. Det är således Thailand av deltagarländerna som givit de största bidragen till planerings- och konstruktionsarbetet. Kanske kan man räkna med att de sydvietname-

siska bidragen, som hittills uppgår till 60 miljoner kronor, kommer att öka när det blir fred eller fredslignande förhållanden i Sydvietnam.

Mekongprojektets betydelse inskränker sig emellertid inte bara till deltagarländerna. Thailands biträdande utvecklingsminister, en av de ledande personligheterna i Mekong-kommittén, har meddelat att andra länder i regionen, inklusive Nordvietnam, skall inbjudas att delta i Pa Mongprojektet. Det har vidare framgått av uttalanden från kommittén att man mycket väl i framtiden kan tänka sig att sälja ström till Nordvietnam. Trots gjorda inviter och trots att projektet till karaktären är internationellt, FN-understött och av stor ekonomisk betydelse har man från nordvietnamesisk sida ställt sig mycket avvisande och i flera fall försökt motarbeta det.

Det svala svenska intresset för Mekongprojektet kan synas något förvånansvärt mot bakgrunden av regeringens ofta deklarerade intresse för utveckling i Sydöstasien. Sverige bidrar för närvarande inte till kommitténs projekt. Det vore av stort intresse om man från UD:s sida kunde få en förklaring till detta svenska ställnings-

tagande, framför allt mot bakgrunden av den nu utgående svenska hjälpen till Nordvietnam.

I en artikel i nr 9/1970 av tidskriften Svensk Export ger departementssekreteraren i UD, Bertil Ståhl, en redogörelse för både ECAFE:s och Mekongkommitténs arbete, där han konstaterar att svenska företag inte haft några större möjligheter att delta i kommitténs anbudsörfaranden. ECAFE:s intresse för svenskt näringsliv skulle inskränka sig till de utredningar som görs av kommissionens transport-, industri- och vattenresurskommittéer. Ståhl går emellertid inte närmare in på orsakerna till avsaknaden av mer omfattande svensk aktivitet i området, som knappast kan vara att finna i Sveriges neutrala position. Både öst och väst arbetar i ECAFE, och Sovjetunionen, som tidigare enbart formellt deltog, har under senare år visat ett ökande intresse.

Det finns mycket som talar för att i Mekongprojektet ligger kärnan till en välståndssfär i Sydöstasien och att här finns de konkreta möjligheterna att hjälpa folken i området. Där bör Sverige ej stå utanför.